

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.117>

УДК 336.227:658.821

О. Ю. Дубовик,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4668-4738>

А. В. Скрипник,

*здобувач вищої освіти магістерського рівня,
Одеський національний економічний університет*

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-7978-9613>

МІЖНАРОДНА ПОДАТКОВА КОНКУРЕНЦІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ

O. Dubovyk,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Finance, Odessa National Economic University*

A. Skrypnyk,

Master's level higher education student, Odessa National Economic University

INTERNATIONAL TAX COMPETITION: CURRENT STATUS AND EFFECTS ON THE ECONOMY

Стаття присвячена дослідженню проблем існування міжнародної податкової конкуренції. Моніторинг Міжнародного індексу податкової

конкурентоздатності дозволив визначити країни з найвищим та найнижчим рейтингом міжнародної податкової конкуренції. Аналіз податкового навантаження за податком на прибуток в Україні та світі дозволив дійти до висновку, що розвинені країни можуть дозволити собі зберігати більш складну систему оподаткування прибутків без значних ризиків втрати підприємств. Недобросовісна податкова конкуренція створила можливості для розмивання податкової бази через існування офшорних центрів. ОЕСР розроблено План дій BEPS для усунення прогалів у міжнародному податковому контролі та оптимізації національних податкових законодавств, до якого приєдналася і Україна. Авторами визначено потенційні вектори відновлення економіки України у післявоєнний період задля досягнення високого рівня економічної конкурентоздатності.

The article is devoted to the study of the problems of the existence of international tax competition. The positive impact of tax competition on the economic development of the country is the formation of a significant number of new jobs, the creation of new sales channels for local producers, the stimulation of innovative development, etc. At the same time, the abuse of tax competition to achieve investment attractiveness can have a negative impact: revenues to the state budget decrease, tax evasion is observed, the outflow of economic resources, corruption increases, the risk of economic crises.

The study of the International Tax Competitiveness Index made it possible to determine the countries of the world with the highest and lowest ratings of international tax competition. To assess the tax burden in Ukraine and the world, the tax burden on income tax was analyzed, which allowed us to conclude that developed countries can afford to maintain a more complex system of income taxation without significant risks of losing enterprises.

Unfair tax competition has created opportunities for the erosion of the tax base due to the existence of offshore centers. The Corporate Tax Haven Index for the world's largest offshore jurisdictions and the structure of global financial "offshore"

wealth by countries whose citizens are considered owners of assets offshore were studied. When calculating tax losses of each country due to the use of offshore schemes by residents, tax losses caused to other countries were analyzed.

To combat unfair tax competition, the OECD developed a BEPS Action Plan to eliminate gaps in international tax control and optimize national tax legislation to make it impossible to hide income through abuse of tax competition. Among the key areas for the effective implementation of BEPS measures in Ukraine are: updating tax legislation in the field of taxation of transnational companies; strengthening the capabilities of regulatory authorities to monitor the activities of TNCs; digitalization of processes for controlling TNC operations and automation of the process of exchanging information with other BEPS participating countries.

Based on the research conducted, the authors identified potential vectors for the recovery of Ukraine's economy in the post-war period in order to achieve a high level of economic competitiveness.

Ключові слова: міжнародна податкова конкуренція, інвестиційна привабливість, податкове навантаження, податкові гавані, офшори, розмивання податкової бази.

Keywords: international tax competition, investment attractiveness, tax burden, tax havens, offshore, tax base erosion.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні, у часи глобалізації економіки та мультиполярності світу, кожна країна приділяє максимум зусиль для досягнення економічного розвитку та конкурентоздатності на світовій арені. Уряди країн використовують різноманітну систему важелів і підходів для підтримки та стимулювання економічної конкурентоздатності країни. Важливим аспектом у цьому питанні є місце країни у світовій податковій конкуренції.

Проблема полягає у необхідності забезпечення балансу між фіскальними інтересами держави та її конкурентоспроможністю у

міжнародному економічному середовищі. Посилення податкової конкуренції змушує уряди знижувати податковий тиск, що, з одного боку, стимулює економічний розвиток, а з іншого — створює ризик «податкових війн», загострення дисбалансів у світовій економіці, зменшення бюджетних надходжень та посилення соціально-економічної нерівності.

У контексті України проблема набуває особливої актуальності з огляду на необхідність інтеграції до європейського та світового економічного простору, залучення іноземних інвестицій та відновлення економіки в умовах воєнного стану. Тому дослідження сучасного стану міжнародної податкової конкуренції, її впливу на фінансову стабільність та визначення перспектив розвитку є важливим для формування ефективної державної податкової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку міжнародної податкової конкуренції та сучасному становищу України приділено значну увагу в працях вітчизняних вчених-економістів. Зокрема, Осіпенко Д. О. та Бозуленко Я. О. дослідили сутність міжнародної податкової конкуренції [1; 2]. Олейнікова Л. Г. визначила податкову конкуренцію як основу конкурентних переваг держави [3]. Носенко Д. В. довів, що боротьба з подвійним оподаткуванням іноді може «перерости» у податкову конкуренцію, яка шкодить державі [4]. Лоскоріх Г. Л., Сочка К. А. та Шебештень Е. Г. визначили виклики для національних податкових систем в умовах міжнародної податкової взаємодії через реалізацію положень плану BEPS щодо розширення податкової бази [5] тощо.

Попри наявність значної кількості наукової продукції, присвяченої тематиці статті, проблеми участі України в міжнародній податковій конкуренції в сучасних умовах воєнного стану і після його закінчення є вкрай актуальними для обґрунтування можливих напрямів досягнення високого рівня економічної конкурентоздатності для країни та потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз сучасного стану міжнародної податкової конкуренції, визначення її

позитивного і негативного впливу на економічний розвиток країни, дослідження форм її прояву та інструментів боротьби із розмиванням податкової бази задля визначення перспектив та напрямів удосконалення податкової політики України в умовах глобалізації із збереженням країною своєї незалежності та самостійності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчені-економісти надають різні трактування терміну податкової конкуренції. В широкому сенсі податкова конкуренція визначається як самостійне (неузгоджене) встановлення податкових правил державою, запровадження ефективних ставок оподаткування, скорочення фіскального тиску з метою посилення конкурентних позицій національного бізнесу, стимулювання економічної активності, залучення іноземного капіталу та переміщення джерел оподаткування [1]. У вузькому сенсі, зазвичай, податкову конкуренцію визначають як вплив однієї країни на іншу через відмінності у податкових системах, що забезпечують частковий відтік капіталу та інших фінансових ресурсів за рахунок права платників податків обирати між юрисдикціями із різним рівнем податкового навантаження та наявності податкових пільг [2].

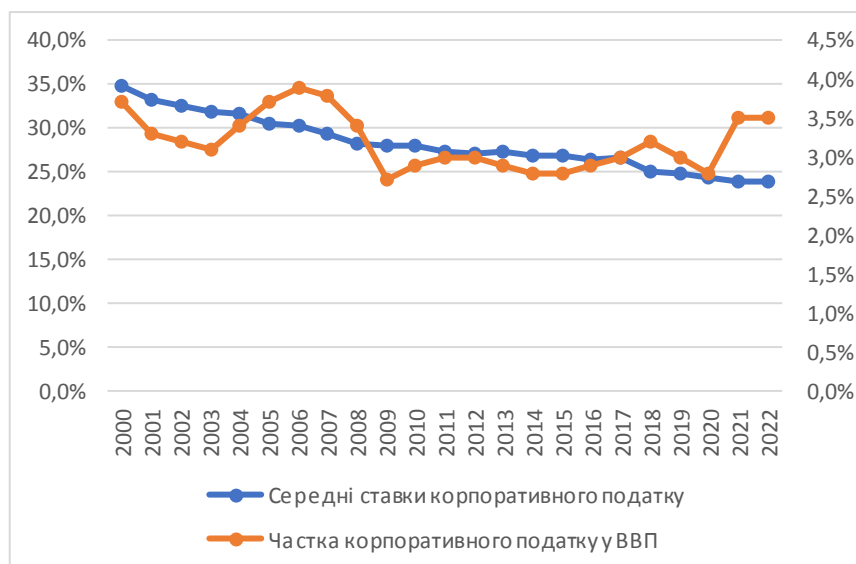
Для досягнення податкової конкурентоздатності уряди країн використовують увесь доступний їм інструментарій, зокрема, впровадження податкових пільг, зміни в структурі системи оподаткування через створення спеціальних режимів оподаткування та спеціальних зон, диверсифікацію податкових ставок, що відбивається на рівні податкового навантаження тощо [3].

Податкова конкуренція може мати позитивний вплив на економічний розвиток країни. Головним фактором успішної податкової конкуренції вважається зростання інвестиційної привабливості країни для великих іноземних компаній. Приплив іноземного бізнесу в країну може забезпечити формування значної кількості нових робочих місць, створити нові канали збуту для місцевих виробників. Окрім цього, заходження на вітчизняний ринок великих міжнародних компаній може стимулювати інноваційний

розвиток та, у кінцевому підсумку, забезпечити економічну конкурентоздатність країни.

Згідно даних статистичної організації Європейського Союзу (Євростату) лише у країнах Європейського Союзу та Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), що включає Ісландію, Ліхтенштейн, Норвегію та Швецію, у 2023 р. існувало близько 151 тис. транснаціональних компаній, які мали 530 000 підприємств на території ЄС та ЄАВТ, що забезпечувало робочі місця для 49 мільйонів осіб [6].

Одним з ключових аргументів «за» податкову конкуренцію, що наводять вчені-економісти, є те, що зниження ставок податку на прибуток одночасно залучить іноземні інвестиції та при цьому не зменшить надходження коштів до бюджету. За останні 20 років середні ставки корпоративного податку серед 19 країн-учасниць Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) скоротилися з 34,7 до 23,9 %, а от частка доходів від податку на прибуток у ВВП країн мала коливання в межах 2,7 - 3,5 % (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка середньої ставки корпоративного податку та його частки у ВВП у країнах ОЕСР у 2000-2022 рр., %

Джерело: складено за даними [7]

При аналізі періоду в 50 років було зазначено протилежну динаміку, коли ставка податку впала з 48 до 24 %, а його частка у ВВП зросла з 2,7 до 3,5 %. Однак, на нашу думку, подібне співставлення не є достатньо ілюстративним, адже для оцінки ефективності податку доцільно використовувати власне частку податку на прибуток у структурі доходів бюджетів країн. Та й усереднений показник порушує можливість точно оцінити вплив зміни ставок на доходи.

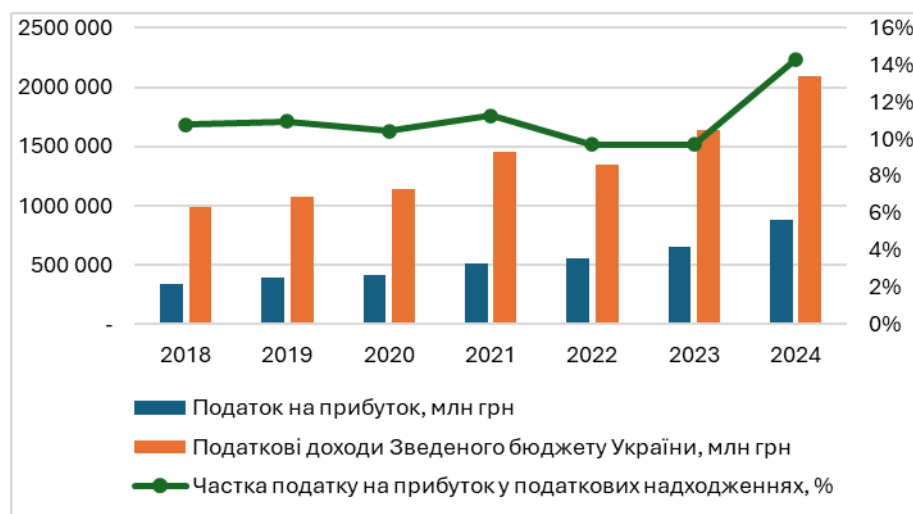
Некомерційна міжнародна організація Податковий фонд (Tax Foundation) щорічно розробляє та оприлюднює звіт про міжнародну податкову конкурентоздатність та розраховує Міжнародний індекс податкової конкурентоздатності, який застосовується для визначення конкурентоспроможності та нейтральності податкової політики держави. Цей показник враховує багато факторів впливу на привабливість податкової системи країни. Лише його складова - індекс податкової політики - розглядає понад 40 змінних податкової політики [8]. На жаль, Україна відсутня у звітах через брак інформації та прозорості, однак загалом у звіті за 2024 р. було проаналізовано податкове законодавство 38 країн-учасниць ОЕСР.

Топ-1 у найвищому рейтингу міжнародної податкової конкуренції вже декілька років займає Естонія завдяки чотирьом факторам податкової системи: по-перше, в країні діє податок на прибуток виключно на розподілений прибуток (ставка 20 %); по-друге, прибутковий податок з фізичних осіб не стягується з отриманих дивідендів; по-третє, майновий податок діє лише на земельні ділянки (звільнені від оподаткування майно та нерухомість); та, по-четверте, повне звільнення від оподаткування прибутків компаній-резидентів, отриманих з-за кордону. На другому та третьому місцях – Латвія та Нова Зеландія через розгалужену систему податкових пільг [9, с. 144].

Найнижчий показник податкової конкуренції серед країн світу мають Колумбія через високі ставки податку на додану вартість (до 41 %) і 35-відсоткову ставку податку на прибуток, та Італія - в країні діє одночасно

податок на прибуток, податок на багатство і окремі податки за фінансовими операціями, на спадщину та нерухомість [8; 9, с. 145].

Українські вчені-економісти виділяють наступні ключові індикатори при оцінці податкової конкурентоспроможності країни: загальна кількість податків та зборів, ставки податку на прибуток (дохід) фізичних та юридичних осіб, рівень податкового навантаження та стабільність податкового законодавства [10]. При тому, що податкове навантаження має достатньо складне визначення, воно як кількісний показник може розраховуватися у декілька способів: як співвідношення податків, сплачених за рік, до ВВП, чистого прибутку підприємств, доходу (виручки) підприємства тощо. Для оцінки рівня податкового навантаження в Україні доцільно проаналізувати динаміку частки сплаченого податку на прибуток у сумі податкових надходжень Зведеного бюджету країни.

Рис. 2. Динаміка частки податку на прибуток у податкових надходженнях Зведеного бюджету України в 2018-2024 рр.

Джерело: складено на основі [11]

За період, що досліджувався, сума сплачених зобов'язань по податку на прибуток у сумі податкових надходжень в Україні коливалася на рівні 10-14% (рис. 2). При цьому їх частка у структурі номінального ВВП була на рівні 2,5-4 %.

Для порівняння звісно ж доцільно провести аналіз показників країн Європи. Однак необхідно враховувати, що в різних країнах встановлені різні податки на прибуток (доходи). Тому для порівняння було використано показник Євростату – співвідношення податку на прибуток/дохід підприємств, в тому числі прибутки холдингів, до суми податкових надходжень (табл. 1).

Таблиця 1. Частка податків на прибуток/дохід підприємств у сумі податкових надходжень країн Європи в 2018-2023 рр., %

Країна	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Естонія	6,0	5,4	4,9	4,5	5,0	5,6
Латвія	1,8	1,9	2,7	3,3	3,5	4,2
Франція	5,7	6,1	6,1	6,5	7,4	6,6
Італія	4,4	4,6	4,8	4,4	6,4	6,6
Кіпр	17,4	16,4	16,8	17,8	18,1	16,8
Люксембург	15,9	15,1	12,3	11,7	11,3	12,1
Польща	5,9	6,3	6,4	7,1	8,1	7,5

Джерело: складено на основі [12]

Для аналізу було взято країни, які увійшли в топ-3 із найкращими (Естонія та Латвія) й найнижчими (Франція, Італія) балами у рейтингу податкової конкурентоздатності. Додатково взято показники «офшорних» країн Європи – Люксембургу та Кіпру, та країни-сусідки України – Польщі. Варто зазначити, що найвища частка податків на прибуток/дохід в структурі податкових надходжень в Європі в період 2019-2023 рр. фіксувалася у Норвегії: коливання на рівні від 7 % у «ковідний» 2020 р. до 48% у 2023 р. Наступними в рейтингу по частці надходжень є «офшорні» країни ЄС – Ірландія, Кіпр та Люксембург: частка податку на прибуток становить 11-21 % від податкових надходжень (табл. 3).

Найнижча частка податку в 2023 р. зафіксована у наступних країнах: Естонія - на рівні 5,6 %, Латвія - 4,2 % та Угорщина - 4,8 %. Причини низької частки податку в Естонії та Латвії обумовлено вище, а ось Угорщина, при тому що країна не займає топові місця у Рейтингу податкової конкурентоздатності, має низьку частку податку на прибуток у податкових надходженнях за рахунок провадження політики щодо залучення іноземного

капіталу шляхом зниження ставок, яка почала запроваджуватися з 2016 р. Естонія та Латвія також забезпечує приплив іноземних інвестицій завдяки своїй економічній привабливості. Естонія за період 2020-2023 рр. залучила прямих іноземних інвестицій на суму 18,6 млрд. дол. США.

Частка для країн ЄС, що входять до Великої сімки (Німеччина, Франція, Італія), коливається в межах 6-7 %. Однак варто враховувати, що у багатьох європейських країнах окрім податку на дохід встановлені додаткові прямі податки, які разом складають податки на капітал. І Україна приблизно відповідає рівню податкового навантаження європейських країн за податком на прибуток. Таким чином можна стверджувати, що податкове навантаження є вкрай важливим фактором при оцінці податкової конкурентоздатності, однак великі, розвинені країни можуть дозволити собі зберігати більш складну систему оподаткування прибутків без значних ризиків втрати підприємств.

При цьому зловживання податковою конкуренцією для досягнення інвестиційної привабливості може нести негативний вплив. Для країн, що розвиваються, можливе формування залежності від іноземних інвестицій. Окрім того, серед ключових факторів негативного впливу недобросовісної податкової конкуренції виділяють:

- порушення принципів цілісності та справедливості податкової системи;
- скорочення рівня податкових надходжень та, як наслідок, можливе зменшення видатків бюджетів усіх рівнів;
- перенесення податкового тягаря на інші податки / інші групи платників податків;
- зростання витрат на адміністрування для податкових органів та власне платників для забезпечення дотримання міжнародного законодавства [4].

Зростаюча залежність від іноземних інвестицій із одночасним скороченням податкових надходжень до бюджету може призвести до значних негативних процесів в економічному та соціальному становищі країни: нездатність забезпечити виконання функцій держави в повному

обсязі, слаборозвинений внутрішній бізнес, зростання безробіття через закриття міжнародних компаній.

Важливою проблемою податкової конкуренції є відтік економічних ресурсів. Враховуючи розвиток глобалізації, міжнародних зав'язків та транснаціонального перерозподілу ресурсів, відтік - цілком економічно обґрунтоване явище. Компанії вкладають кошти для свого розвитку у тих країнах, де існує більше економічних переваг (природні ресурси, робоча сила, лояльне законодавство). Однак також існує відтік економічних ресурсів з метою уникнення або ж мінімізації витрат на податки. Недобросовісна податкова конкуренція створила можливості для розмивання податкової бази через існування так званих податкових гаваней (офшорних зон, юрисдикцій із низьким рівнем оподаткування). ОЕСР визначала податковими гаванями країни, які відповідають ряду ознак: відсутність або лише номінальні податки; відсутність ефективного обміну інформацією; відсутність прозорості [13].

Податкові гавані, як втілення негативної податкової конкуренції, виникли у минулому столітті через здійснення політики «перегонів на дно». Дана концепція передбачала власне отримання іноземного капіталу через дерегуляцію податкової політики та зниження податкових ставок. В гонитві за міжнародними транснаціональними компаніями деякі країни впроваджували все нижчі ставки податків, створюючи розгалужену систему податкових пільг, які в кінцевому підсумку призвели до зникнення податку на прибуток у ряді країн, що й стали податковими гаванями [4].

При тому, що податкова конкуренція має забезпечувати приплив інвестицій в економіку, що дає нові можливості для розвитку країни, якій вдалося залучити іноземний капітал, недобросовісна конкуренція та податкові гавані сформували можливості для «фантомних інвестицій». Це інвестиції, які здійснюють великі міжнародні компанії у певну країну, однак при цьому по факту не «заходять» в економіку країни, а лише є можливістю для виведення коштів та уникнення оподаткування [14].

Міжнародна організація «Мережа податкової справедливості» щорічно розраховує Індекс корпоративних податкових гаваней, за яким оцінюється рівень можливостей для приховування доходів (розмивання податкової бази) та оціночні обсяги проходження коштів транснаціональних компаній через країну. Відповідно до офіційного тлумачення ОЕСР, транснаціональними компаніями (багатонаціональними підприємствами) є підприємства, які включають щонайменше 2 підприємства або юридичні одиниці, розташовані (zareєстровані) у різних країнах [6]. За оцінками міжнародних організацій та експертів, щорічні втрати через переміщення доходів у податкові гавані коливаються в межах від 100 до 350 млрд. дол. США.

Для розрахунку Індексу податкових гаваней застосовується великий спектр показників: ставка податку (мінімальна ставка та коригуючі ставки на галузі економіки, для субрегіонів та конкретних видів компаній), сфера дії на резидентів, підхід до подвійного оподаткування, оподаткування приросту капіталу, можливість перенесення збитків тощо.

У 2024 р. перше місце у рейтингу податкових гаваней посіли Британські Віргінські острови. Також у Топ-5 увійшли Кайманові та Бермудські острови, Швейцарія і Сінгапур (таблиця 2).

Таблиця 2. Топ-5 країн за Індексом корпоративних податкових гаваней, 2024 р.

№ п/п	Країна	Загальний обсяг іноземних інвестицій (млрд. дол. США)	Ставка податку на прибуток, %
1	Британські Віргінські острови	2,5	відсутній податок на прибуток
2	Кайманові острови	2,1	відсутній податок на прибуток
3	Бермуди	1,3	15
4	Швейцарія	3,0	19
5	Сінгапур	3,1	17

Джерело: складено на основі [14, 15]

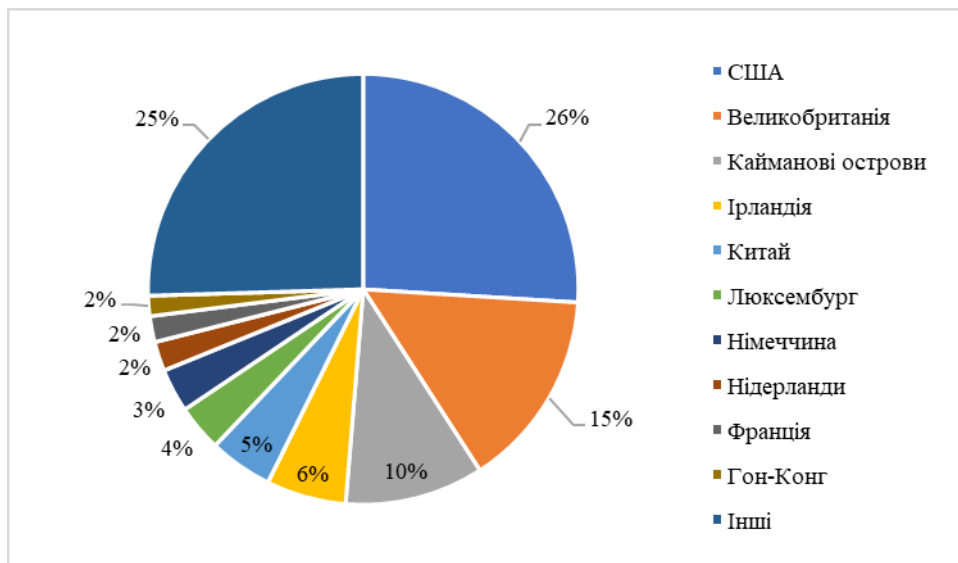
При цьому Британські Віргінські, Кайманові та Бермудські острови перебувають під протекторатом Великобританії (Британські заморські території). Власне Великобританія у рейтингу посіла 17-те місце [15].

Відповідно до дослідження Податкового фонду 13,6 % (близько 12 млрд. дол. США) усіх фінансових операцій, здійснюваних транснаціональними компаніями, здійснювалися через ці країни або проводилися безпосередньо з них.

Незалежна правозахисна група опублікувала Звіт про стан податкової справедливості за 2024 р., де було досліджено вплив різних факторів, дій країн світу на їх фінансову стійкість. Так, для дослідження недобросовісної податкової конкуренції та розуміння обсягів «фантомних» інвестицій стала статистика світового офшорного багатства від EU Tax Observatory. Так, лише фінансові активи, що були зосереджені в офшорних зонах, складали близько 13 % світового ВВП (13,6 трильйонів доларів США). При цьому близько 75% усіх офшорних фінансових активів належали мешканцям 10 країн (рис. 3). Так, майже 25 % багатств належить громадянам США (близько 2,1 млрд. дол. США), ще 15 % припадає на мешканців Великобританії та 10 % - на резидентів Кайманових островів. Мешканці країни Групи семи (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада) володіють приблизно 50 % офшорних коштів. А ось на українців припадає близько 4,2 млн. дол. США офшорних фінансових активів (близько 0,5 % від загальної суми).

Через кореляцію суми фінансових активів в офшорах та ставок оподаткування було виведено суму податкових збитків, яка загалом склала близько 144,7 млрд. дол. США.

При розрахунку податкових збитків кожної країни через застосування офшорних схем резидентами, фахівцями було додатково розраховано показник «Податкові збитки, завдані іншим країнам». Особливістю стало те, що ряд країн, які і самі зазнають податкових збитків через застосування недобросовісних інструментів податкової конкуренції, одночасно також завдають значних збитків й іншим країни.

Рис. 3. Структура світового фінансового багатства по країнам, громадяни яких вважаються власниками активів в офшорах, 2021 р.

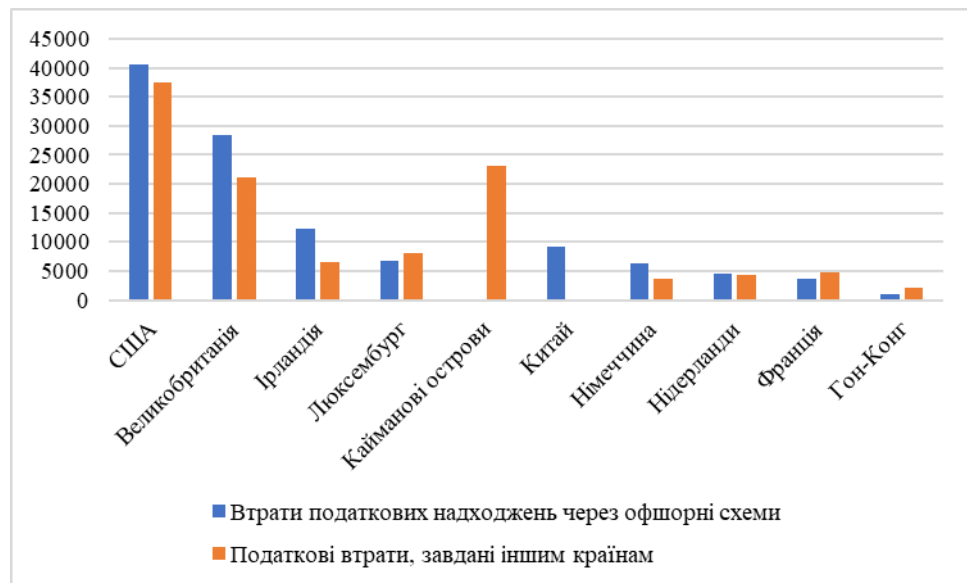
Джерело: складено на основі [16, с. 47-54]

Так, при розрахунковій сумі внутрішніх податкових витрат в розмірі 40 624 млн. дол. США завдало збитків іншим країнам на суму 37 487 млн. дол. США; Люксембург при власних податкових втратах на 6 751 млн. дол. США завдав орієнтовано збитків іншим країнам на суму у 8 143 млн. дол. США. Великобританія та Ірландія сукупно завдали податкових втрат іншим країнам на суму 27 704 млн. дол. США (рис. 4).

Для боротьби із недобросовісною податковою конкуренцією ОЕСР у 2013 р. розробила План дій BEPS, якій складається з 15 кроків (заходів) для усунення прогалин у міжнародному податковому контролі та оптимізації національних податкових законодавств для унеможливлення приховування доходів через зловживання податковою конкуренцією.

Одним із останніх інструментів боротьби із розмивання податкової бази від OECD став Глобальний мінімальний податок (The global minimum tax) [13]. Запроваджений у 2024 р. країнами-учасницями ОЕСР, податок стягується з великих багатонаціональних підприємств (БНП). Відповідно до угоди, укладеної в рамках ОЕСР, було встановлено мінімальний податок (на

прибуток) в розмірі 15 % для БНП із доходом (виручкою) понад 750 млн. євро на рік. Компанії мають вирахувати своє податкове навантаження у кожній країні, де зареєстрований бізнес (за умови, що країна є учасницею угоди та імплементувала глобальний податок у своє законодавство), та якщо показник менше 15 % - необхідно сплатити різницю у бюджет країни. З 2025 р. очікується розробка глобального податку на додану вартість.

Рис. 4. Відношення податкових збитків країн світу до суми податкових збитків, завданих іншим країнам, 2021 р., млн. дол. США

Джерело: складено на основі [16 с. 47-54]

ОЕСР очікують, що глобальний мінімальний податок змінить сам підхід до податкової конкуренції, адже механізм розроблений, щоб стимулювати конкуренцію у зборі мінімального податку замість боротьби за залучення іноземних інвестицій через зниження ставок податку, що було втіленням сутності податкової конкуренції останні десятиліття [17].

Україна приєдналася до Плану дій BEPS у 2017 р. За підрахунками вчених-економістів до повномасштабного вторгнення Україна через розмивання бази оподаткування втрачала понад 640 млн. дол. США на рік, при цьому через транснаціональні компанії виводилося близько 620 млн. дол. Згідно даним Реєстру EuroGroup (реєстр обміну статистичними даними та статистичними органами інших країн) у 2023 р. близько 215

транснаціональних компаній, що діяли у ЄС та ЄАВТ, були зареєстровані в Україні [6].

На сьогодні Україна продовжує активно запроваджувати кроки BEPS, зокрема обов'язкові: 5 - підвищення ефективності протидії шкідливим податковим практикам з урахуванням принципу прозорості та сутності; 6 - запобігання наданню пільг, передбачених угодами про уникнення подвійного оподаткування, за невідповідних обставин; 13 - документація з трансфертного ціноутворення та звітність в розрізі країн - Local file, Master file, Country-by-country report; і 14 - підвищення ефективності механізмів урегулювання спорів у рамках двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування [5].

Окрім цього з 2020 р. в українському законодавстві закріплено термін «контрольована іноземна компанія» (далі – КІК). Відповідно до пп. 39.1.1 ст. 39 Податкового кодексу України (ПКУ) встановлено, що КІК – це будь-яка юридична особа, зареєстрована в іноземній території або території, яка визнається такою, що знаходиться під контролем фізичної особи - резидента України або юридичної особи - резидента України [18]. Вже з січня 2022 року будь-яка особа, яка контролює іноземну компанію, зобов'язана подавати Повідомлення про початок володіння та відчуження іноземної компанії, частки або права на частку у активах. Контроль за іноземними компаніями, що перебувають у володінні резидента, є вкрай важливим інструментом запобігання розмивання податкової бази, адже забезпечує розуміння та можливість присічення виведення коштів через дочірні та підконтрольні компанії.

Серед ключових напрямів ефективного запровадження заходів BEPS в Україні можна виділити: оновлення податкового законодавства в сфері оподаткування транснаціональних компаній; посилення можливостей контролюючих органів щодо моніторингу діяльності ТНК; діджиталізація процесів контролю за операціям ТНК та автоматизація процесу обміну інформацією із іншими країнами-учасниками BEPS.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, податкова конкуренція в умовах глобалізації економіки та розвитку міжнародного співробітництва є важливим фактором успішного економічного розвитку. Як показує досвід низки європейських країн, ефективне впровадження податкових пільг, встановлення прогресивних ставок оподаткування прибутку та доходів фізичних осіб, звільнення від оподаткування певних видів доходів – усе це стає важливими факторами для залучення іноземних компаній (іноземного капіталу). Надходження додаткових коштів в економіку, зростання виробництва та зайнятості, інноваційний розвиток – досягнення усіх переваг податкової конкуренції у наш час можливе лише при розумному та продуманому податковому менеджменті зі сторони уряду країни. Вкрай важливо оновити податкову модель, аби забезпечити мінімізацію відтоку з країни економічних ресурсів та зробити інвестиційно привабливою країну для іноземних міжнародних компаній.

Необхідно враховувати, що податкова конкуренція - лише один з показників, які характеризують національну конкурентоздатність. Досягнення високого рівня економічної конкурентоздатності для країни можливо лише при врахуванні значного переліку факторів, серед яких гнучкість ринку праці, загальна вартість робочої сили, рівень освіти, стабільність та ефективність економічної, політичної та правової систем.

При тому, що нажалі Україна через військову агресію російської держави зазнає втрат через руйнування цивільної та промислової інфраструктури, окупацію територій, загибель населення та вимушену міграцію, вже зараз уряд країни та партнери прикладають зусилля у відновленні економіки та розробляють плани відбудови країни, що дає змогу нашій економіці досягти нового рівня розвитку. Як зазначалося, податкова конкуренція має на меті залучення іноземного капіталу для розвитку економіки. При відбудові України також вкрай важливим фактором успіху може стати саме залучення іноземних інвестицій. Ключовими напрямками

економіки, в які потрібно намагатися залучити іноземні інвестиції, можуть бути, по-перше, військово-промисловий комплекс, по-друге, зелені проєкти та, по-третє, підприємства гірничо-промислового комплексу.

Як показали останні роки, Україні вдалося стати одним із лідерів по темпам інноваційного розвитку в оборонній сфері. Підписання договорів із Великобританією, Німеччиною та Туреччиною про будівництво нових промислових комплексів може забезпечити створення нових, гідно оплачуваних робочих місць, масштабування виробництва зброї та техніки, як наслідок - забезпечення обороноздатності країни та вихід на світові ринки продажу зброї. Гірничо-промисловий комплекс став ще більш важливим фактором економічного розвитку після підписання рамкової угоди щодо співпраці у сфері корисних копалин між Україною та США. Посилення позицій як світового лідера із видобутку та експорту кольорових та чорних металів також може забезпечити значні економічні вигоди та має покрити потреби військово-промислового комплексу.

Як показує досвід, для значного розвитку потрібні значні фінансові надходження від партнерів та донорів. Тому вкрай важливо, як і у випадку з недобросовісною конкуренцією, уникнути залежність від іноземних інвестицій. Держава навіть у найскладніших умовах має зберігати незалежність та самостійність. Однак, для залучення інвесторів, необхідно дослідити світовий та власний (вдалий та невдалий) досвід економічної та податкової конкуренції та застосовувати усі найефективніші інструменти.

Література

1. Осіпенко Д. О. Поняття міжнародної податкової конкуренції. *Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку*: матеріали I міжнародної студентської наукової конференції (Т. 1), 26 березня 2021 р. Дніпро: Молодіжна наукова ліга. С. 33-34. URL: <https://tpodm.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/19/2021/08/218-863-PB.pdf#page=34>

2. Бозуленко Я. О. Сутність міжнародної податкової конкуренції. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 3. С. 52-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_3_11
3. Олейнікова Л. Г. Інструменти реалізації податкової конкуренції. *Збірка наукових праць Західноукраїнського національного університету*. 2022. С. 63-65. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45821/1/Людмила%20Олейнікова.pdf>
4. Носенко Д. В. Від усунення подвійного оподаткування до шкідливої податкової конкуренції: історичний контекст та подальший розвиток. *Український економічний часопис*. 2024. Вип. 6. С. 80-86. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-13>
5. Лоскоріх Г. Л., Сочка К. А., Шебештень Е. Г. План дії BEPS: ключові положення для оподаткування прибутку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 94-100. URL: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4689/1/Shebeshten_E_Loskorih_G_Sochka_K_Plan_dij_BEPS_klyuchovi_polozhennya_dlya_opodatkovannya_pributku_2024.pdf
6. Офіційний сайт Eurostat. Структура багатонаціональних груп підприємств у ЄС. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structure_of_multinational_enterprise_groups_in_the_EU
7. Мішель Адам Н. Конкуренція за капітал: податкова конкуренція та глобалізація. Institute CATO: 19.03.2024. URL: <https://www.cato.org/publications/global-tax-competition>
8. Офіційний сайт Tax Foundation. Менгден А. Міжнародний індекс податкової конкурентоспроможності 2024 року. URL: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2024-international-tax-competitiveness-index/>

9. Теплова Л. І. Міжнародна податкова конкуренція: сутність та особливості впливу на стабільність світової економіки. *Український економічний часопис*. 2025. Вип. 9. С. 143-146.

10. Рудь О. В. Оцінка податкових систем у структурі міжнародних індексів конкурентоспроможності економіки. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 3 (13). С. 48-53.

11. Державний веб-портал OPEN BUDGET. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes>

12. Офіційний веб-сайт Європейського Союзу. Податкові надходження за видами податків. URL: https://webgate.ec.europa.eu/taxation_customs/redisstat/databrowser/view/tax_type/default/table?lang=en&category=TAX_REVENUE

13. Organisation for Economic Co-operation and Development. Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue. 1998. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1998/04/harmful-tax-competition_g1ghgc60/9789264162945-en.pdf

14. Corporate Tax Haven Index. Індекс корпоративних податкових гаваней. Швейцарія. URL: <https://cthi.taxjustice.net/countries/switzerland/print>

15. Corporate Tax Haven Index. Найбільші світові чинники, що сприяють зловживанню корпоративним податком. URL: <https://cthi.taxjustice.net/>

16. Tax Justice Network. State of Tax Justice. November 2024. 80 p. URL: <https://taxjustice.net/wp-content/uploads/2024/11/State-of-Tax-Justice-2024-English-Tax-Justice-Network.pdf>

17. Politico. Уряди ЄС розглядають можливість задовольнити Трампа щодо глобального мінімального податку. 2025. URL: <https://www.politico.eu/article/global-minimum-tax-donald-trump-eu-countries-deal/>

18. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

References

1. Osipenko, D.O. (2021), “The concept of international tax competition”, *Cifrovizaciya nauki ta suchasni trendi yiyi rozvitku: materiali I mizhnarodnoyi studentskoyi naukovoyi konferenciyi*, vol. 1, pp. 33-34, available at: <https://tpodm.khmnmu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/19/2021/08/218-863-PB.pdf#page=34> (Accessed 19 October 2025).
2. Bozulenko, Ya.O. (2011), “The essence of international tax competition”, *Visnik Cherniveckogo torgovelno-ekonomichnogo institutu. Ekonomichni nauk*, vol. 3, pp. 52-57, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2011_3_11 (Accessed 19 October 2025).
3. Oleinikova, L.G. (2022), “Tools for implementing tax competition”, *Zbirka naukovih prac Zahidnoukrayinskogo nacionalnogo universitetu*, pp. 63-65, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45821/1/Людмила%20Олейнікова.pdf> (Accessed 19 October 2025).
4. Nosenko, D.V. (2024), “From the elimination of double taxation to harmful tax competition: historical context and further development”, *Ukrayinskij ekonomichnij chasopis*, vol. 6, pp. 80-86. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2024-6-13>.
5. Loskorich, G.L. Sochka, K.A. and Shebesten, E.G. (2024), “BEPS Action Plan: Key Provisions for Profit Taxation”, *Investiciyi: praktika ta dosvid*, vol. 20, pp. 94-100, available at: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4689/1/Shebeshten_E_Loskorich_G_Sochka_K_Plan_dij_BEPS_klyuchovi_polozhennya_dlya_opodatkovannya_pributku_2024.pdf (Accessed 21 October 2025).
6. Official Eurostat website (2025), “Structure of multinational enterprise groups in the EU”, available at: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Structure_of_multinational_enterprise_groups_in_the_EU (Accessed 21 October 2025).

7. Institute CATO (2024), “Competition for Capital: Tax Competition and Globalization”, available at: <https://www.cato.org/publications/global-tax-competition> (Accessed 22 October 2025).

8. Tax Foundation official website (2024), “International Tax Competitiveness Index 2024”, available at: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2024-international-tax-competitiveness-index/> (Accessed 22 October 2025).

9. Teplova, L.I. (2025), “International tax competition: the essence and peculiarities of the impact on the stability of the world economy”, *Ukrayinskij ekonomichnij chasopis*, vol. 9, pp. 143-146.

10. Rud, O.V. (2012), “Assessment of tax systems in the structure of international indices of economic competitiveness”, *Stalij rozvitok ekonomiki*, vol. 3 (13), pp. 48-53.

11. State web portal OPEN BUDGET (2025), available at: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (Accessed 22 October 2025).

12. Official website of the European Union (2025), “Tax revenues by type of tax”, available at: https://webgate.ec.europa.eu/taxation_customs/redisstat/databrowser/view/tax_type/default/table?lang=en&category=TAX_REVENUE (Accessed 23 October 2025).

13. Organisation for Economic Co-operation and Development (1998), “Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue”, available at: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1998/04/harmful-tax-competition_g1ghgc60/9789264162945-en.pdf (Accessed 23 October 2025).

14. Corporate Tax Haven Index (2025), “Corporate Tax Haven Index. Switzerland”, available at: <https://cthi.taxjustice.net/countries/switzerland/print> (Accessed 23 October 2025).

15. Corporate Tax Haven Index (2025), “The biggest global drivers of corporate tax abuse”, available at: <https://cthi.taxjustice.net/> (Accessed 23 October 2025).

16. Tax Justice Network (2024), “State of Tax Justice”, available at: <https://taxjustice.net/wp-content/uploads/2024/11/State-of-Tax-Justice-2024-English-Tax-Justice-Network.pdf> (Accessed 24 October 2025).

17. Politico (2025), “EU governments consider appeasing Trump on global minimum tax”, available at: <https://www.politico.eu/article/global-minimum-tax-donald-trump-eu-countries-deal/> (Accessed 24 October 2025).

18. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 25 October 2025).

Стаття надійшла до редакції 27.10.2025 р.